

УДК 342.922

Кіцул Ю. С., к.ю.н., доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного
процесу ФПФПКЗ та МГБ ЛьвівДУВС

Характеристика суб'єктів нелегальних міграційно-правових відносин

В науковій статті викладено поняття, суть та зміст нелегальних міграційно-правових відносин, а саме, незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, із використанням підроблених документів, візи, або без таких, самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних органів. Визначено систему суб'єктів нелегальної міграції, фізичні та юридичні особи, що беруть участь у даних процесах: громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці, органи публічної адміністрації, між-народні організації та інші.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, нелегальна міграція, суб'єкт нелегальної міграції.

В научной статье изложены понятие, сущность и содержание нелегальных миграционно-правовых отношений, а именно, незаконное перемещение через государственную границу, то есть вне пунктов пропуска или с сокрытием от пограничного и таможенного контроля, с использованием поддельных документов, визы, или без таковых, самостоятельно или с помощью третьих лиц, а также проживание на территории страны без надлежащего разрешения компетентных органов. Определена система субъектов нелегальной миграции, физические и юридические лица, участвующие в данных процессах: граждане Украины, иностранные граждане, лица без гражданства, беженцы, органы публичной администрации, международные организации и другие.

Ключевые слова: миграция, миграционные процессы, нелегальная миграция, субъект нелегальной миграции.

In the scientific paper the concept, nature and content of the illegal immigration law relations, namely, the illegal movement across the frontier, that is seized or concealment of border and customs control of the use of forged documents, visas, or without, alone or with third parties, as well as stay in the country without proper authorization of the competent authorities. The system of illegal migration, natural and legal persons involved in these processes: the citizens of Ukraine, foreign citizens, stateless persons, refugees, public administration bodies, international organizations and others.

Keywords: migration, migration processes, illegal migration, the subject of illegal migration.

Постановка проблеми. Із здобуттям нашою країною незалежності розпочався процес демократизації суспільства, усвідомлення прагнення громадян досягати нових стандартів, розуміння належного рівня життя людини, для громадян України відкрилися необмежені можливості щодо самореалізації та вільного вибору місця втілення життєвих планів. Україна стала повноправним членом світової спільноти та з кожним роком все більше залучається до участі у світових програмах глобалізації та інтеграції економічних, соціальних, культурних та інших суспільних процесів, бере активну участь у різних сферах міждержавних відносин. Не стоїть наша держава осторонь вирішення проблем світових нелегальних міграційних процесів, головним чином через своє особливе геополітичне положення, яке сприяє можливості пересування населення через її територію.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вагомий внесок у дослідженні даної проблематики зробили провідні українські вчені-юристи, а саме: Алфьоров С.М., Афанасьєв А.А., Кузьменко О.В., Мінка Т.П., Олефір В.І., Тиндик Н.П., Чехович С.Б., Шакун В.І. та інші. Однак, варто зазначити, що дана проблематика потребує додаткового дослідження.

Метою даної статті є дослідження системи суб'єктів нелегальних міграційно-правових відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграційні процеси, у широкому розумінні слова, окрім переселень, охоплюють усі види переміщень населення в просторі — сезонні, епізодичні, маятникові. Вони являють собою масові переміщення значних груп населення через кордони тих чи інших територій будь-якої тривалості, регулярності та цивільної спрямованості зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час, а при маятникових міграціях — без такої зміни. Міграція населення складається з міграційних потоків, а тому міграцію, визначають у сукупному розумінні та у множині [1, с.260].

Міграція (від лат. *migratio* — переселення, переміщення, від *migro* — переселяюсь) фізичних осіб поширена у світі як складний соціальний феномен, має об'єктивні передумови та носить закономірний характер. Нерідко синонімом поняття міграції фізичних осіб у вузькому розумінні є термін “переселення” [2, с.49].

На думку Мазуки Л.І. існують чотири основні міграційні потоки в Україні: легальні мігранти, біженці, напівлегальні мігранти та незаконні мігранти. Усі ці категорії мігрантів і становлять новітні міграційні спільноти [3, с.2].

Одним з таких явищ, що сформувалися за часи незалежності України, а особливо в останні роки, набуло значного поширення і серйозно впливає на стан законності, є нелегальна міграція.

Нелегальна міграція — це незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, із використанням підроблених документів, візи, або без таких, самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних органів.

Характер та основні форми нелегальної міграції, з одного боку, та відсутність ефективної системи державного управління та обліку міграційних процесів, з іншого, фактично не дають змоги достовірно оцінити кількісні параметри та масштаби нелегальної імміграції та транзиту нелегалів в Україні. Так, щорічний транзит нелегалів через Україну лише приблизно оцінюється в 500-600 тис. осіб. Хоча навіть приблизні підрахунки та експертні оцінки свідчать про те, що масштаби нелегальної міграції в Україні становлять пряму загрозу національній безпеці країни, створюють додаткове навантаження на державний бюджет, сприяють зростанню криміналізації, утворенню зон локалізації та контролю окремих національних злочинних груп, знижують асиміляційний потенціал корінного населення, сприяють загостренню соціальної та етнонаціональної напруги, тінізації економіки [4, с.2].

Залежно від мети призначення, нелегальне переміщення можна поділити на: а) транзитне переміщення; б) переміщення з метою постійного проживання; в) переміщення з метою тимчасового притулку.

За часом протікання міграції можна виділити: а) термінове — має обмеження в часі; б) безстрокове — не має обмежень у часі.

За моментом виникнення цього явища: а) з моменту порушення правил в'їзду на територію держави та виїзду з неї; б) з моменту порушення правил перебування на території держави, що зумовлює необхідність продовження візи та реєстрації на території країни перебування.

Аналітики СБУ називають шість постійних міжнародних каналів незаконного переправлення нелегалів, які функціонують вже не перший рік.

1. Індо-пакистанський. Проходить за маршрутом: Індія (Пакистан) — Іран — Закавказький регіон — Росія — Україна — Західна Європа. або через середньоазійські республіки колишнього СРСР і далі за цим же напрямком.

2. Шрі-ланкійсько-бангладеський. Маршрути: Шрі-Ланка — Об'єднані Арабські Емірати — Болгарія — Росія — Україна — Західна Європа; Шрі-Ланка — Казахстан (Узбекистан) — Росія — Україна — Західна Європа; Шрі-Ланка — Індія — Україна — Західна Європа.

3. Афганський. Маршрути: Афганістан — Пакистан — Іран — Азербайджан — Росія — Україна — Західна Європа; Афганістан — середньо азійські республіки колишнього СРСР — Росія — Україна — Західна Європа.

4. Китайський. Переміщення громадян Китаю здійснюється переважно за маршрутом: Пекін - Москва - Київ - Львів - Пшемишль - Краків - країни Західної Європи.

5. В'єтнамський. Громадяни В'єтнаму, які раніше працювали на території СРСР за контрактами, а тепер не бажають повертатися на батьківщину, а також ті, що прибувають до країн СНД туристичними каналами, використовують підроблені закордонні службові паспорти.

6. Арабсько-курдський. Громадяни Ірану, Іраку, Сирії, Йорданії, Єгипту, Лівану, Палестини прибувають до України, як правило, за дійсними національними паспортами повітряним і морським шляхом з метою подальшої міграції на Захід [5, с.176].

Вивчення особи нелегального мігранта має велике значення для повного і системного розуміння проблеми нелегальної міграції. Залежно від соціально-економічних умов, політичного, культурного становища на його батьківщині, рівня освіти, вікової приналежності, тобто головних характеристик особи в їх сукупності та взаємодії, формується характер поведінки кожного нелегального мігранта. Без ретельного аналізу всіх названих факторів неможливе розуміння причин цієї проблеми, а також вироблення чітких пропозицій ефективних заходів протидії і профілактики з цим явищем.

Суб'єкту нелегальної міграції притаманні три типи ознак: загальні — що присутні усім членам суспільства; особливі — що характерні для взагалі; спеціальні — що характерні тільки для суб'єкта нелегальної міграції.

Також особливістю особистості суб'єкта міграції є те, що вона формується в соціальних економічних, правових і морально-ідеологічних умовах країни походження чи постійного перебування. Водночас, на її характеристиках позначаються соціальний стан, вік, освіта і стать, а також соціальні ролі, які відіграє особа у своєму оточенні, особливо в разі її належності до криміногенного, середовища, наявності попереднього злочинного досвіду або конфліктів з правом і мораллю.

Під їх визначення потрапляють такі категорії осіб:

1. Іноземці, які в'їжджають в країну або знаходяться на її території без документів, що засвідчують особу, або ж з підробленими документами.

2. Мігранти, незаконно перетинають кордон держави, а також ті, чиє право на в'їзд є сфабрикованою.

3. Іноземні громадяни, які перебувають на території держави з простроченою візою, а також іноземні студенти, не покинули країну по закінченню терміну навчання та робітники з простроченими трудовими договорами.

4. Іноземці, які проникли в країну незаконно, але зуміли легалізувати свій статус (наприклад, уклавши шлюб з громадянином держави).

5. Мігранти, що мають вид на проживання (або дозвіл на тимчасове проживання) з правом чи без права на трудову діяльність, але працюють нелегально.

6. Діти, народжені іноземними громадянами на території держави

7. Іноземці, які підлягають вигнання або депортації.

Суб'єктами міграційних відносин є фізичні та юридичні особи, носії прав і обов'язків, що регулюються відповідними національними та/або міжнародно-пра-

вовими актами. На міжнародному рівні загальновизнаними суб'єктами міжнародного права є держави та міждержавні інституції. Національна й міжнародна правосуб'єктність учасників міграційних процесів означає не лише обов'язки згідно з відповідним правом, а й здатність володіти та користуватися певними правами.

До фізичних осіб відносяться громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці, службові особи, іммігранти.

До юридичних осіб відносяться органи державної влади України, органи місцевого самоврядування, між-народні організації, представництва міжнародних організацій, консульські та дипломатичні установи інших держав, що розташовані на території України.

Специфіка міграційних відносин за умов глобалізаційних та інтеграційних процесів, які інтенсивно відбуваються у світі, помітно підвищує роль міжнародних установ (організацій, ради, управління, центри, фонди, мережі тощо).

Зокрема, Організація Об'єднаних Націй (ООН), використовуючи надані урядами дані, регулярно публікує найбільш повні й узагальнені інформаційні та аналітичні матеріали щодо міграційних процесів у світі. Варто зазначити, що більшість даних ґрунтуються на національних переписах, де обліковуються іноземці й особи без громадянства, котрі мешкають у межах держави, але народжені за кордоном.

Спеціалізовані міжнародні агентства визначають різні категорії мігрантів. Так, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКВ ООН) публікує щорічний звіт про кількість і поселення біженців, переміщених осіб. Міжнародна організація праці (МОП) визначає кількість іноземних робітників у багатьох країнах, має власну систему збору й аналізу міжнародної міграційної статистики. Міжнародна організація з міграції (МОМ) також; систематично публікує інформаційні й аналітичні доповіді про міграцію населення в різних регіонах світу.

Існують регіональні, міжнародні, міждержавні та недержавні інституції, які працюють у сфері міграції. Однією з найбільш впливових і авторитетних організацій є Міжнародний центр розвитку міграційної політики зі штаб-квартирою у Відні (Австрія), створений у 1993 році. Пріоритети центру спрямовані на пошук нових рішень у виробленні загальносвітової та регіональної європейської стратегії управління глобальними міграційними потоками, що зростають, зміцнення співробітництва у сфері контролю міграції між; країнами Центральної, Східної та Західної Європи.

З урахуванням того, що положення Закону України "Про основи національної безпеки України" відносять нелегальну міграцію до видів загроз національній безпеці, доцільно розглянути основні характеристики та складові статусу окремих вищих державних органів, які безпосередньо розроблюють міграційну політику Української держави й істотно впливають на стан її реалізації.

До останніх, насамперед, слід віднести Президента України (який здійснює більшість повноважень за допомогою Секретаріату Президента й РНБО), Верховну Раду та Кабінет Міністрів України. Важливу роль у регулюванні міграційних відносин відіграють правоохоронні органи: МВС, СБУ, Державна прикордонна служба, а також прокуратура України [6, с.98-103].

Основним державним органом України у сфері міграційних відносин є Державна міграційна служба України (ДМС України), яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (далі - Міністр).

ДМС України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому

числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [7, с.1].

Значна частина нелегальних мігрантів прибуває з країн, де активно діють міжнародна наркомафія і терористичні організації. Це дозволяє припускати можливість використання каналів переправи людей для транзиту наркотиків, зброї, виводу бойовиків, створення опорних баз терористів тощо. Країни-постачальники мігрантів є місцями поширення таких, не типових для України, небезпечних інфекційних захворювань, як малярія, лептоспіроз, дизентерія та інші. Поширенню шкіряних та інфекційних захворювань сприяє тривале перебування мігрантів у дорозі в антисанітарних умовах. За даними лікарів-епідеміологів, через цей канал до України прийшло і поширюється близько 30 нових, раніше невідомих у країні, інфекційних захворювань [8, с.73].

Нелегальна міграція має складну структуру, тобто є поліструктурним явищем. Виділення в ній структурних елементів багато в чому зв'язане з низкою причин, заради яких здійснюється нелегальне переміщення.

Серед основних причин нелегальної імміграції можливо виділити наступні:

1. Економічне відставання країн “постачальників”, а саме Китай, Бангладеш, Індія, Пакистан, В'єтнам, Шрі-Ланка та інші, громадяни яких рятуються від безробіття нелегальних іммігрантів від країн “споживачів”, в основному країни ЄС.

2. Потреба роботодавців у дешевій робочій силі.

3. Спроба нелегального іммігранта уникнути кримінальної відповідальності, до якої він повинен бути притягнутий на території тієї країни, громадянином якої він є (особливо при використанні фальшивих документів, що засвідчують особу).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тиндик Н.П. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання: Монографія. – К.: Атіка, 2006. – 532 с. ISBN 966-326-190-0.
2. Чехович С.Б. Елементарний курс міграційного права України: Конспект лекцій: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К.: МАУП, 2004. - 216 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://refdb.ru/look/1999456.html>.
3. Мазука Л.І. Новітні міграційні спільноти в Україні: можливості та проблеми / Л.І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2009 р. – No 3 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/4.pdf.
4. Хомич Л.В. «Нелегальна Імміграція на Півдні України: стан, потенційні загрози і наслідки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/9.htm>.
5. Ірина Кресіна, Олена Стойко «Нелегальна міграція: проблеми протидії та правового регулювання», Політичний менеджер, №3 2009. – 252 с.
6. Афанасьєв К.К., Беницький О.М., Запорожець І.Г. «Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: Навчально методичний посібник / МВД України, ЛДУВС. – Луганськ: РВВ ЛДУВС імен. Е.О. Дідоренка, 2009. – 296 с. – Бібліогр.: С.277-293.
7. Указ Президента України «Питання Державної міграційної служби України», із змінами, внесеними згідно з Указом Президента [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 473/2013 від 02.09.2013. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/405/2011>.
8. Клиненко, Т.В. Нелегальна міграція і транспортування мігрантів через територію України [Текст] / Т. В. Клиненко // Наукові записки. Т. 18. Політичні науки. - К.: Вид. Дім “KM Academia” / Києво-Могилянська академія, 2000. - С. 71-76 <http://koris.com.ua/other/19395/index.html?page=3>.